

• NOORDER RONDBLIK •

Afgraving van oude NH-kerk in Sauwerd

Leden van de Nederlandse Jeugdbond ter bestudering van de geschiedenis hebben in Sauwerd de fundamenten van de voormalige Nederlands Hervormde Kerk blootgelegd. Bewijzen of aanwijzingen voor het vermoeden dat de kerk, die dateert uit de Middeleeuwen, is gebouwd op de plaats waar al eerder een kerk had gestaan, zijn hierbij niet gevonden. Wel is duidelijk geworden dat het gebouw in de loop der jaren moet zijn uitgebreid.

Volgens de geschiedkundige mr. J. G. C. Oosting bestond de parochie van Sauwerd al in 1319. Hij baseert dit op een zestiende-eeuws afschrift van een oorkonde van 8 september 1319, waarin de woorden "Boijo, rector ecclesie in Sawert" voorkomen. Gert Kortekaas, leider van de afgravingswerkzaamheden, vertelt dat de grootte van de gevonden stenen duidt op het midden van de dertiende eeuw. De vroegste afbeelding van de kerk dateert van het einde van de zeventiende eeuw. Dan is het gebouw volgens hem al uitgebreid met een rond koor.

Tot de reductie van 1594 maakte de (katholieke) parochie van Sauwerd met die van Wetsinge, waarvan voor het eerst melding wordt gemaakt in een vijftiende-eeuws decanaatsregister, deel uit van het decanaat Baflo. Bij de daarop volgende reformatorische indeling werden ze ondergebracht in het district Ubbega, dat op zijn beurt viel onder de classis De Marne. Pas in 1816 kwam hierin verandering, toen bij Koninklijk Besluit de classis De Marne en Middelstum werden verenigd tot de classis Winsum. In 1739 werd, na een langdurige vacature in de beide predikantenplaatsen Sauwerd en Wetsinge, Alexander Sluiter beroepen tot gezamenlijk predikant. Het bestuur, de armenzorg en het goederenbeheer van de beide gemeenten bleven echter gescheiden. In 1817 bestonden er nog steeds twee kerkeraden, die echter wel regelmatig samen vergaderden.

Uit archiefstukken komen aanwijzingen voor een versmelting van de beide gemeenten tussen 1831 en 1834. Onenigheid binnen de kerkeraden en het kerkvolk, waarbij ook de in deze tijd opkomende afscheidingsbeweging zich liet gelden, hebben hieraan naar alle waarschijnlijkheid bijgedragen. Deelneming aan het kerkelijk leven en de kerkgang namen af, de inkomster werden minder en een samengaan werd noodzakelijk. De beide kerken

werden in 1840 afgebroken en in datzelfde jaar werd, precies tussen beide in, een nieuwe kerk gebouwd. De administraties van de kerkvoorgdijen werden samengevoegd. Pas in 1885 besloot men, onder voorzitterschap van ds. Jan Teves, ook de twee diakonie-administraties te verenigen en nieuwe diakenen te laten kiezen.

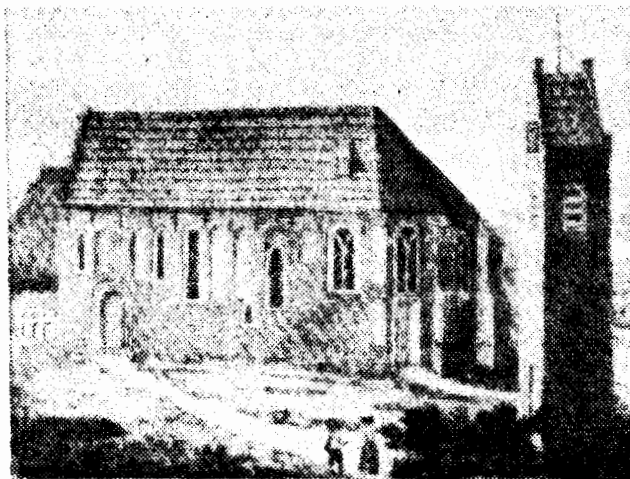
De nu blootgelegde resten van de kerk van Sauwerd geven aan, dat de kerk in eerste instantie zo'n 20 meter lang moet zijn geweest. De achterkant van de kerk werd gevormd door een rechte muur. Bij de uitbreiding, die ergens in de vijftiende eeuw moet hebben plaatsgehad, werd deze muur afgebroken en de stenen werden gebruikt voor de fundering van het nieuwe, ronde koor. "We denken dat het zo is gegaan door de resten die we hebben gevonden van een afwijkende fundering," vertelt Gert Kortekaas. "Het was vroeger gebruikelijk sleuven te graven en deze op te vullen met lagen klei en schelpen. Deze extra steun moest het wegzakken van de muren voorkomen.

Bij zeg maar het "oude" deel van de kerk hebben we inderdaad schelpenresten aangetroffen, maar het ronde koor is gefundeerd op keurig opgestapelde keien." Hij gokt op de vijftiende eeuw door de vorm van de ramen. Waar eerst de achterkant moet hebben gezeten, verandert die vorm plotseling.

Vermoedelijk is het nieuwe koor gebouwd omdat de bewoners van de vlak bij de kerk gelagen Onstaborg een nieuwe grafkelder wilden. De (grote) kelder was inwendig overwelfd en had de vorm van een kruiskerk. Een van de begravenen was de in 1483 overleden Abel Onsta. Zijn grafzerk van rond 3.500 kilogram is nu in het bezit van het Groninger Museum. De kelder werd in 1894 door de gemeente Adorp opgeruimd. Een overlevering uit datzelfde jaar verhaalt van de groepje dorpelingen, die op een avond niet terugkeerden van een bezoek aan het terrein waarop ooit de kerk stond. Na een zoekactie bleek het stel in de ingestorte grafkelder te zitten, tussen de beenderen van overleden Onsta's. Het is denkbaar dat de gemeente na dit "avontuur" besloot tot het weghalen van de resten van de grafkelder.

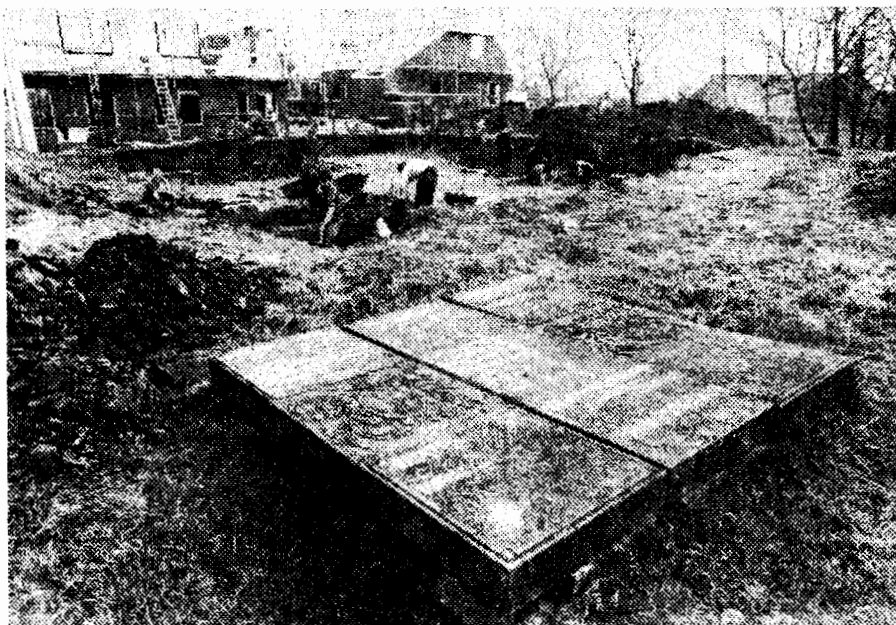
Bijzonder aan de kerk van Sauwerd was de losstaande toren. Deze stond ten zuidoosten van de kerk en was jonger dan het kerkgebouw, gezien zijn slanke vorm. Het kerkhof was hoogstwaarschijnlijk ommuurd. Na de sloop van de kerk werd het hele terrein nog enige jaren gebruikt als kerkhof. De laatste grafstenen dateren van rond 1870. Bij de opgraving zijn een aantal graven aangetroffen in de fundamenten van het nieuwe koor.

De dertien gravers, allen rond 15 jaar oud, hebben drie vlakken schoon-

De voormalige kerk van Sauwerd.

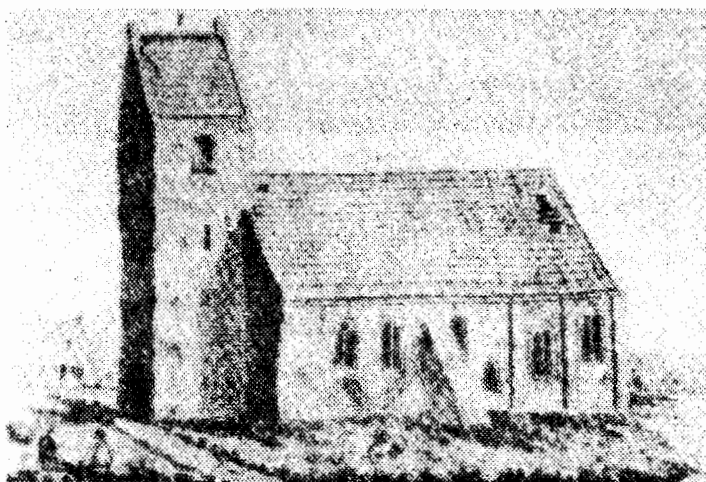
• NOORDER RONDBLIK •

Een van de laatste grafstenen op het voormalige kerkhof. Op de achtergrond een deel van de afgraving en daarachter nieuwbouwwoningen in aanbouw.

gemaakt: daar waar ooit de voorgevel, het koor en de toren stonden. Uit de grond kwamen onder meer (veel) stenen, resten van grafkisten, botten en enkele scherven.

"Opzienbarende" ontdekkingen zijn volgens Gert Kortekaas niet gedaan. Maar het doel, het zichtbaar maken van de omtrek van de kerk, is bereikt. De gemeente Adorp wil het oude kerkhof reconstrueren en de contouren van de kerk aangeven door middel van heggen. Door de geslaagde samenwerking met het Biologisch Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen en de "Geschiedenisbond" komt de uitvoering van die wens nu binnen handbereik.

De eveneens afgebroken kerk van Wetsinge.

Jongeren wroeten in geschiedenis

De Nederlandse Jeugdbond ter bestudering van de geschiedenis is een jongerenvereniging die zich bezighoudt met de geschiedenis en de archeologie. Enkele keren per jaar worden in binnen- en buitenland werkkampen gehouden, waar de leden, in leeftijd variërend van twaalf tot 26 jaar, "praktijkervaring" kunnen opdoen. De afgraving van de voormalige Nederlands Hervormde Kerk in Sauwerd werd in het kader van een Paaskamp gerealiseerd.

De bond is een open instelling, waarvan elke belangstellende jongere lid kan worden. Het contactadres van de bond is Postbus 378, 3500 AJ in Utrecht. Er is een onderafdeling voor de drie Noordelijke provincies.

Blikvanger

9-4-1982

N.v.N.